

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

Национално есенно състезание по физика

София, 7-9 ноември 2025 г.

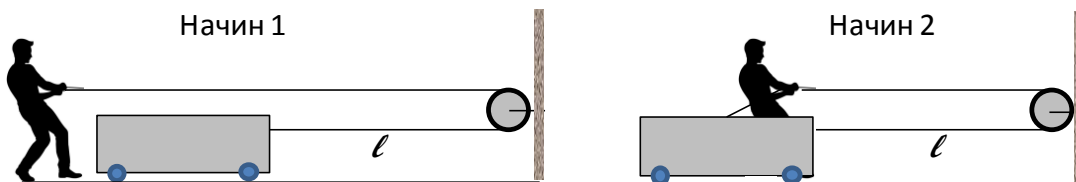
Тема за четвърта състезателна група (10. клас)

Във всички задачи от темата приемете, че земното ускорение е $g = 9,8 \text{ m/s}^2$.

Задача 1. Бързо, по-бързо, най-бързо

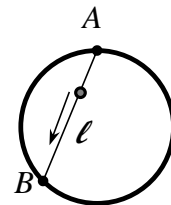
а) Към натоварена с пясък количка с обща маса $M = 100 \text{ kg}$ е завързано дълго въже, което преминава през свободно въртяща се макара, закрепена на стена на разстояние ℓ от количката (фиг. 1 (а)). Работник с маса $m = 80 \text{ kg}$ трябва да придвижи количката до стената, като дърпа свободния край на въжето със сила $F = 240 \text{ N}$. За целта той може да постъпи по два начина: 1) да дърпа въжето, докато стои неподвижен на земята; 2) да се качи на количката и дърпайки въжето да се „вози“ на нея до стената.

При кой от двата начина на придвижване количката ще стигне до стената по-бързо? Докажете отговора си с пресмятания. Приемете, че при търкаляне на колелата на количката по земята им действа сила на триене с коефициент $k = 0,2$. [5,0 т]

Фиг. 1 (а)

б) Между най-високата точка A от вертикален обръч с радиус R и друга точка B от обръча е опъната тънка метална жичка с дължина ℓ ($\ell \leq 2R$). На жичката е нанизано леко мънисто, което може да се хлъзга по нея без триене. При каква дължина на жичката мънистото ще стигне от т. A до т. B за най-малко време, ако започне да се хлъзга без начална скорост?

[3,0 т]

Фиг. 1 (б)

в) Алпинист трябва да се придвижи между две вертикални скали на разстояние a една от друга, като се хлъзга по опънато между скалите въже. Колко трябва да бъде разликата h между височините на двата края на въжето, така че алпинистът да стигне до другата скала за най-малко време? Колко е това минимално време? Приемете, че въжето не се огъва от тежестта на алпиниста и хлъзгането е без триене. [2,0 т]

Задача 2. Махало

На фиг. 2 (а) е изобразено математично махало с дължина на нишката $l = 56 \text{ cm}$. В началния момент ($t = 0$) махалото е отклонено от равновесното му положение и на окаченото тяло е придадена начална скорост v_0 в показаната на фигурата посока. На фиг. 2 (б) е дадена графика на зависимостта на отклонението x на окаченото тяло спрямо вертикалата, минаваща през точката на окачване, от времето t за определен интервал след началото на движението.

а) На графиката от фиг. 2 (б) няма нанесени числени стойности по абсцисата. На колко секунди съответства едно малко скално деление от абсцисата? [2,0 т]

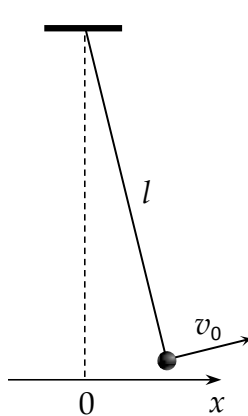
б) Като използвате модела от фиг. 2 (а), начертайте схематично положението на махалото и посоката на скоростта му в момента $t = 1,2$ s. [2,5 т]

в) На колко е равна началната скорост v_0 на окаченото тяло? [3,5 т]

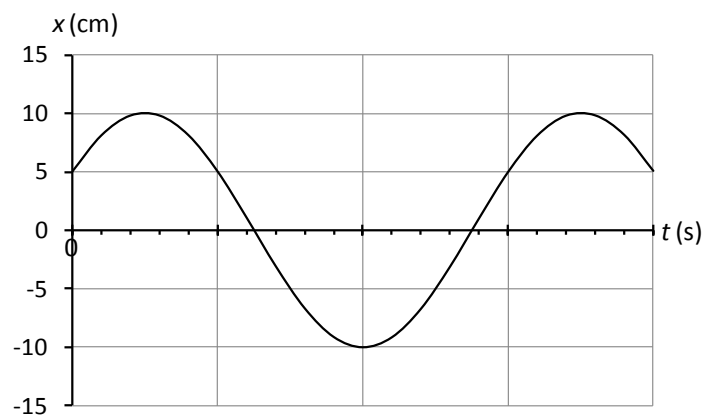
г) Вместо на тавана, махалото е окачено на твърда вертикална стена, както е показано на фиг. 2 (в). То е отклонено на същото разстояние и е пуснато да се люлее със същата начална скорост, както в случая, показан на фиг. 2 (а). При удар със стената окаченото тяло отскача в противоположна посока със скорост, два пъти по-малка от скоростта, с която се е движило преди удара. Определете времето t_5 , изминало от началния момент до момента на петия поред удар със стената. [2,0 т]

Указания

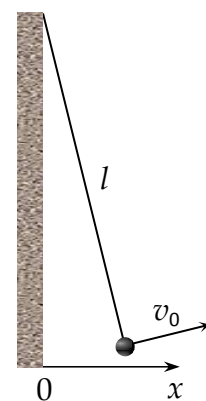
- Всички крайни числени отговори в **тази** задача закръгляйте до две значещи цифри, например $1,7 \cdot 10^4$, 0,041 или 3,0.
- Ако $|a| < 0,1$, може да използвате следната приблизителна формула за коренуване $\sqrt{1+a} \approx 1 + a/2$, която дава резултат с точност до втория знак след десетичната запетая.

Фиг. 2 (а)

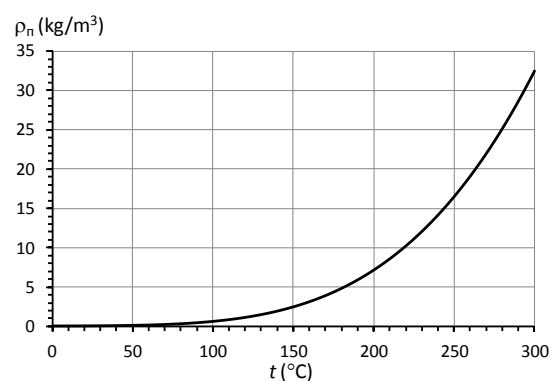
Фиг. 2 (б)

Фиг. 2 (в)

Задача 3. Парен локомотив

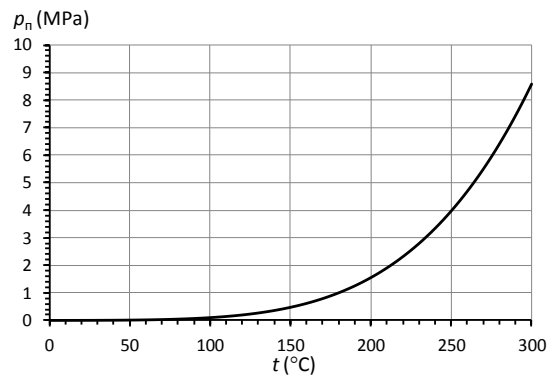
От опит знаете, че водата в отворен към атмосферата съд се изпарява напълно след достатъчно дълго време. Ако съдът обаче е затворен, изпаряването продължава докато водните пари в съда достигнат определена максимална плътност $\rho_{\text{п}}$. Тогава казваме, че в съда има *наситени* водни пари. На фиг. 3 (а) е показана графика на зависимостта на плътността $\rho_{\text{п}}$ на наситените водни пари от температурата t на водата, а на фиг. 3 (б) – на налягането $p_{\text{п}}$, което наситените водни пари упражняват върху стените на съда.

Фиг. 3 (а)

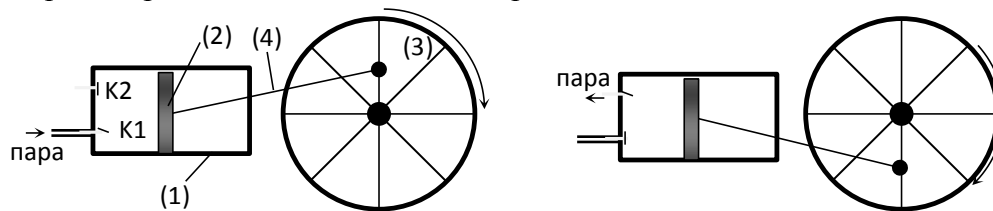
При решаването на задачата, трябва да използвате както данните от двете графики, така и следните константи:

- специфична топлина на изпарение на водата, $r = 2,6 \cdot 10^6 \text{ J/kg}$;
- нормално атмосферно налягане, $p_a = 1,0 \cdot 10^5 \text{ Pa}$;
- специфична топлина на изгаряне на въглищата*, $q = 3,0 \cdot 10^7 \text{ J/kg}$.

Фиг. 3 (б)

* Специфичната топлина q на изгаряне на дадено гориво е количеството топлина, което се отделя при изгаряне на единица маса от горивото.

Фиг. 3 (в)

На фиг. 3 (в) е илюстриран един цикъл от работата на парна машина, подобна на машините, които били използвани в парните локомотиви в миналото. В голям котел (не е показан на фигурата) се намира вода, която се загрява от изгарящи въглища до температура $t = 230^\circ\text{C}$. Получената в котела наситена пара минава през клапана K1 и попада в цилиндъра (1) с обем $V = 10 \text{ l}$, в който се движи буталото (2). Парата избутва буталото от левия до десния край на цилиндъра. След това клапанът K1 се затваря, а се отваря клапанът K2, през който парата бързо излиза в атмосферата и буталото се връща отново в левия край на цилиндъра. После K2 отново се затваря, K1 се отваря и цикълът на работа на машината се повтаря. При движението си между двата края на цилиндъра, буталото задвижва колелата (3) на локомотива посредством лоста (4). Радиусът на колелата е $R = 30 \text{ cm}$ и при движението на локомотива те се търкалят по релсите, без да се хлъзгат по тях. Може да приемете, че в котела и в цилиндъра няма въздух, а само пара. Извън цилиндъра има въздух при нормално атмосферно налягане.

- а) Каква маса m вода се изпарява в котела за един работен цикъл на машината? [1,5 т]
- б) Каква маса M_1 вода трябва да побира котелът, за да може локомотивът да измине разстоянието $L = 330 \text{ km}$ от София до Бургас, без да се долива вода? [1,5 т]
- в) Каква минимална маса M_2 въглища е нужна за това пътуване? [1,5 т]
- г) Колко е коефициентът η на полезно действие на парната машина? Изразете отговора в проценти? [3,0 т]
- д) Колко е полезната механична мощност P на парната машина, ако локомотивът се движи с постоянна скорост $v = 50 \text{ km/h}$? [2,5 т]